

ÇANKAYA İLÇE JANDARMA KOMUTANLIĞI NEZARETHANELERİ ZİYARETİ RAPORU

Rapor No:
2023/59

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 26/12/2023 tarih ve 2023/1087 sayılı kararıyla oybirliği ile kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
I. GİRİŞ	1
II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER	2
III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER	11
A. Değerlendirme	12
B. Tavsiyeler.....	12
1. Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler	12
2. Ankara İl Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiye	14

KISALTMALAR

AİÖK	: Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
cm	: Santimetre
m²	: Metrekare
ml	: Mililitre
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol
para.	: Paragraf
TIHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK); 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14/9/2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol'ü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'in 1'inci maddesine göre Protokolün amacı: *“Bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*

3. 6701 sayılı Kanun'un 9/1-1 hükmü uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanun'un 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (k) bendine göre UÖM: *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.

4. Suç işlediği şüphesi, somut delillerin varlığı ile kuvvetle muhtemel olan kişinin kolluk kuvvetleri tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin genel hükümler 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)'de düzenlenmiştir. CMK'nin 99'uncu maddesinde *“Gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddi koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı, gözaltı işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözaltına alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kuralların yönetmelikle gösterileceği”* hükme bağlanmıştır.

5. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesine göre;

“Nezarethane; Şüpheli veya sanıkların haklarındaki işlemlerin tamamlanıp adli mercilere sevk edilinceye kadar bekletilmesi amacıyla yapılmış yerleri ifade eder.”

6. 6701 sayılı Kanun’un 9/1-j bendinde, Kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevi ve yetkisini haiz olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda; özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin tutulduğu nezarethanelere ziyaretler düzenlemek TİHEK’in görev ve yetki alanı kapsamındadır.

7. Anılan görevin icrası kapsamında, 18/8/2023 tarihinde Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı Nezarethanelerine **habersiz** bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret Heyetinde; İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ..., İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcıları ... ile Uzman Psikolog ... yer almıştır.

8. Ziyaret, Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı yetkilileri ile yapılan ön görüşmeyle başlamıştır. Görüşmede OPCAT ve UÖM hakkında genel bir açıklamanın ardından TİHEK’in UÖM kapsamındaki görev ve yetkileri, ziyaretin amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirme yapılmış; İlçe Jandarma Komutanlığı, faaliyetleri ve nezarethaneler ile ilgili genel bilgiler alınmıştır. Görüşmenin ardından Ziyaret Heyeti, İlçe Jandarma Komutanlığı Nezarethanelerine geçerek incelemelerde bulunmuştur. Ziyaret sırasında nezarethanelerde tutulan¹ olmadığı görülmüştür. Ziyaret, Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı yetkilileri ile yapılan son görüşmede Ziyaret Heyetinin gözlem ve tespitlerinin iletilmesiyle sonlandırılmıştır.

9. Bu rapor, 9/1/2023 tarihli ve 2023/03 sayılı Kurul kararı ve Başkanlık makamının 17/8/2023 tarihli ve 25661 sayılı olurlarına istinaden 18/8/2023 tarihinde Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı Nezarethanelerine² gerçekleştirilen habersiz ziyaret neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

10. Ankara’nın şehir merkezine 17 kilometre mesafedeki Ahlatlıbel Mahallesi’nde bulunan Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı hizmet binası, 16/2/2006 yılında faaliyete başlamıştır. Jandarma Komutanlığının ve Jandarma Komutanlığı Nezarethanelerinin ziyaret tarihinde Yakupabdal, Karataş, Kömürcü, Karahasanlı, Yayla, Akarlar, Çavuşlu, Evciler, Tohumlar mahalleleri olmak üzere toplam 9 mahalleden sorumlu olduğu ifade edilmiştir.

¹ Nezarethanelerde bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılanlar için kısaca “tutulan” ifadesi kullanılacaktır.

² Bundan sonra kısaca Komutanlık veya İdare olarak ifade edilecektir.

11. Nezarethanelerin bulunduğu hizmet binası, 5670 m²'lik bir alan içine inşa edilmiş olup 470 m²'lik kapalı alana sahiptir. 3 katlı olan hizmet binasında; giriş katta 1 kamera odası, 1 bekleme odası, 1 asayiş tim komutanı odası; birinci katta 1 avukat görüşme odası, bodrum kat olarak da ifade edilebilecek -1. katta ise 2 nezarethane odası ve karşılarında hem ifade alma odası hem de teşhis odası olarak teşekkül ettirilmiş bir alan mevcuttur.

12. Hizmet binası girişinde, kenarlıkları olan, engelli bireylerin erişimini sağlayacak şekilde engelli rampası bulunmaktadır. Ancak bodrum katta konumlandırılan nezarethane odalarına yalnızca merdivenler aracılığıyla erişim mümkün olup bina içerisinde asansör ya da engelli rampası bulunmamaktadır.

13. Bodrum katta bulunan 2 adet nezarethane odasından ilki 280×475 cm en ve boy ile 330 cm yüksekliğe sahipken diğer oda, 400×475 cm boyutlarında ve yine 330 cm yüksekliğe sahiptir.³

14. Komutanlıktaki nezarethane kapasitesinin, toplam 2 kişi olduğu görülmüştür.

15. Görevli personel tarafından ilk nezarethane odasında erkeklerin tutulduğu, kadın tutulan olduğunda ise daha geniş olan ikinci odanın kullanıldığı ifade edilmiştir. Kadın tutulan olmadığında ise her 2 nezarethane odasının da erkek tutulanlar için kullanıldığı belirtilmiştir.

16. Nezarethane odalarının hangi cinsiyet için kullanılmakta olduğunu gösteren herhangi bir ibare ya da tabelanın bulunmadığı görülmüştür.

17. Nezarethane odalarında acil çağrı butonlarının olduğu görülmüş ve çalışıp çalışmadıkları Ziyaret Heyeti tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol neticesinde; kadınların tutulduğu nezarethane odasındaki butonun çalışır durumda olduğu ancak erkek tutulanların kaldığı nezarethane odasındaki acil çağrı butonunun çalışmadığı gözlemlenmiştir.

18. Ziyaret tarihinde nezarethanede tutulan bulunmamaktadır.

19. Görevli personel tarafından aynı suçla ilgisi olanların, aralarında husumet bulunanların, kadın ve erkeklerin nezarethanede bir araya konulmadığı ifade edilmiştir.

³ Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi, (AİÖK) Standartları, Nezarethane, CPT/Inf (92) 3, para.43: “Bir polis hücre (veya bir başka tür gözaltındaki kişinin / mahkûmun kalacağı yer) için makul büyüklüğün ne olduğu zor bir sorudur. Böyle bir değerlendirme yaparken göz önünde bulundurulması gereken birçok faktör vardır. Ancak CPT heyetleri bu konuda genel kuralları belirleme ihtiyacı hissetmişlerdir. Birkaç saatten daha uzun süreli kalışlar için tek kişilik polis hücrelerinin değerlendirilmesinde halen kullanılan (asgari standart değil, arzu edilen düzey olarak görülen) kriterler şunlardır: 7 metrekare civarında, duvarlar arasında 2 metre veya daha çok, tavan ve taban arasında 2.5 metre mesafe olan yerler.”

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin “Nezarethane ve ifade alma odası” başlıklı 25'inci maddesinin birinci fıkrasına göre; “Nezarethaneler en az 7 metrekare genişliğinde, 2,5 metre yüksekliğinde ve duvarlar arasında en az 2 metre mesafe olacak şekilde düzenlenir. Yeterli doğal ışıklandırma ve havalandırma imkânları sağlanır. Ancak, şüpheli sayısının çokluğu sebebiyle nezarethane imkânlarının yetersiz olması durumunda, nezarethaneler için öngörülen fizikî şartlara sahip başka yerler de kullanılabilir.”

20. Kadın, çocuk, engelli, yaşlı ya da hamile tutulan olması durumunda Cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda hareket edildiği belirtilmiştir.

21. Görevli personel tarafından, son 4 yılda yalnızca 1 kez emziren bir kadının bebeğiyle gözaltına alınarak nezarethaneye getirildiği; onun da savcılık talimatıyla nezarethane odalarına alınmadan direkt hâkimliğe sevk edildiği bilgisi verilmiştir.

22. Ziyaret tarihine kadar, nezarethanede aynı anda 2 kişiden fazla tutulan olmadığı bilgisi verilmiş; çoklu gözaltı olması halinde gözaltına alınanların, başta Yenimahalle İlçe Jandarma Komutanlığı ile Çankaya İlçe Emniyet Müdürlüğü Nezarethaneleri olmak üzere, çevre ilçelerdeki jandarma ve emniyet nezarethanelerine ya da doğrudan Ankara İl Jandarma Komutanlığı nezarethanelerine sevk edildiği belirtilmiştir.

23. Nezarethaneye konulacak kişinin, nezarethane sorumlusu olan personel tarafından detaylı üst aramasının yapıldığı; üst arama neticesinde tutulunun üstünden çıkan eşya ve paraların niteliği, seri numaraları, miktarı, özellikleri ve diğer tanımlayıcı bilgilerin; ayrıntılı şekilde üst arama tutanağına yazıldığı ve üst aramasında teslim alınan malzemelerin aynı zamanda Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Deftere de kaydedildiği ifade edilmiştir.

24. Nezarethane bünyesinde, şimdye kadar herhangi bir ölüm ya da intihar vakasının yaşanmadığı dile getirilmiştir.

25. Her bir nezarethane odasında yere sabitlenmiş; üzerinde siyah renkte vinleks ile kaplı, silinebilir sünger mevcut olan tek bir yatma/oturma alanı bulunmaktadır.⁴

26. Nezarethane odalarındaki eşyalar ve eşyaların konumu her 2 odada da aynı olup yukarıda bahsedilen oturma alanının dışında; bu oturma alanının hemen bitişiğinde, yere sabitlenmiş, betondan, beyaz, küçük birer masa mevcuttur. Yerlerin gri-beyaz fayanslarla kaplandığı nezarethane odalarında, başka herhangi bir eşya bulunmamaktadır.

27. Nezarethane odalarında, tutulanların uyurken kullanması için herhangi bir yastık ya da battaniyenin olmadığı görülmüştür. Durum, yetkili personele sorulduğunda; yastık ve örtünme malzemelerinin ancak nezarethane odasında bir tutulan olması durumunda verildiği, bunun haricinde odalarda bu tip malzemenin bulundurulmadığı ifade edilmiştir.

28. Ziyaret Heyeti tarafından söz konusu battaniye ve yastıklar görülmek istenmiş; teşhis/ ifade alma odasının bir köşesine konulmuş 2 adet battaniye ile 1 adet yastık gösterilmiştir.

⁴ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin "Nezarethane ve ifade alma odası" başlıklı 25'inci maddesinin ikinci fıkrasına göre; "Nezarethanelerde gözaltına alınan kişilerin yatmaları ve oturmaları için yeteri kadar sabit ve dayanıklı oturma yerleri bulundurulur."

29. Gösterilen battaniyelerin kenarlarındaki dikişler, tutulanların kendisine zarar vermesini önleyecek şekilde sökülüştür. Ancak yastık ve battaniyelerin yeterince temiz ve hijyenik olmadığı tespit edilmiştir. Görevli personel tarafından, bu malzemelerin en son tutulan kişilerden kaldığı ve kirli olduğu; kirlilerin, nezarethaneye bir kilometre uzaklıkta bulunan Jandarma Akademisinde yıkıldığı ve çarşamba günleri verilip pazartesi günleri yıkanmış-kurutulmuş şekilde geri alındıkları belirtilmiştir.

30. Ziyaret anında bir tutulan olması halinde, tutulan kişiye verilebilecek temiz yastık ve battaniye olup olmadığı sorulduğunda ise Ziyaret Heyeti, hizmet binasının birinci katında bulunan ve er/erbaşların Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığında görevli olduğu dönemden kalan bir yatakhaneye götürülmüş; buradaki yastık ve battaniyelerin, ihtiyaç halinde tutulanlara verildiği ifade edilmiştir.

31. Er/erbaş yatakhaneinde bulunan yastık, battaniye ve nevresim takımlarının temiz ve düzenli olduğu görülmüş ancak yatakhaneindeki battaniyelerin kenarlarındaki dikişlerin sökülmediği ve tutulanlara bu battaniyelerin verilmesi durumunda, kendilerine zarar vermeleri noktasında risk teşkil ettiği değerlendirilmiştir. Durum Komutanlık İdaresine iletilmiş; ziyaret tarihinden sonra raporun yazım sürecinde, yatakhaneinde bulunan battaniyelerin bir kısmının tutulanlara verilmek üzere yedek olması amacıyla kenarlıklarının söküldüğü bildirilmiştir.

32. Nezarethane odalarında tuvalet ve duş alanının olduğu bölümde, tavana yakın şekilde konumlandırılmış küçük birer pencere bulunmaktaysa da pencerelerin içeriden olacak şekilde; beyaz renkte, küçük, yuvarlak delikleri olan metal bir levhayla kapatıldığı görülmüştür. Benzer şekilde, nezarethane odalarının yer aldığı koridorun sonunda da yine tavana yakın şekilde konumlandırılmış küçük bir pencere olduğu ve bu pencerenin, bu defa dışarıdan olacak şekilde, yine delikli metal bir levha ile kapatıldığı ve standartlara uygun olduğu gözlenmiştir.

33. Ancak nezarethane odalarındaki pencerelerin içeriden olacak şekilde metal bir levha ile kapatılmış olması sebebiyle havalandırmaya herhangi bir katkısı bulunmamakta; yine koridordaki tek pencerenin de küçük ve yine dışarıdan delikli metal levhayla kapatılmış olması nedeniyle yeterince hava akışı sağlanamamaktadır. Bunların dışında nezarethanelerin teşekkül ettirildiği bodrum katında, başkaca herhangi bir havalandırma unsuru (merkezî ya da lokal) bulunmadığından ziyaret tarihinde nezarethane odalarının oldukça havasız olduğu gözlemlenmiştir.

34. Komutanlık hizmet binasında doğalgaz ile ısınma sağlandığı ifade edilmiş; nezarethane odalarının bulunduğu bodrum katında koridorda konumlandırılmış bir adet kalorifer peteğinin olduğu görülmüştür. Ziyaret tarihi olan 18/8/2023 tarihinde Ankara'da yaz

mevsiminin yaşanması ve kaloriferin kapalı olması sebebiyle peteğin çalışıp çalışmadığı tespit edilememiştir.

35. Nezarethane koridor ve odalarındaki pencerelerin metal plakalarla kapatılması ve bodrum katı olması sebebiyle nezarethane odalarında doğal ışık bulunmamaktadır. Yapay aydınlatma olarak hem koridorda hem de odalarda beyaz renk ışık veren floresan lambaların kullanıldığı; lambalar açıldığında, odalardaki duvar ve fayansların da beyaz olması ve kullanılan lambaların ışığının şiddeti nedeniyle gözü rahatsız eden bir ortamın oluştuğu değerlendirilmiştir.

36. Her nezarethane odasının içinde gri renkte, tahta plakalarla ayrılmış bir alanda; tutulanların kendilerine zarar vermesini önleyecek şekilde hortumsuz (duvara gömme şekilde) bir duş alanı ve çelikten yapılmış birer lavabolu klozet mevcuttur.

37. Tuvalet kapıları kilitsiz ve kolsuz şekilde kovboy kapı menteşesi (kapının itilmesi halinde açılabilen tarzda) kullanılarak ve tuvaletten içeri açılacak şekilde tasarlanmıştır.

38. Görevli personel tarafından nezarethane odalarında 7/24 sıcak suya erişim olduğu belirtilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından, nezarethane odalarında bulunan musluk ve sifonların çalışıp çalışmadığı kontrol edilmiş; sifonlarda ya da duş kısımlarında herhangi bir problem olmadığı, sıcak suya erişimin olduğu anlaşılmıştır. Kadın tutulanların barındırıldığı nezarethane odasında ise lavabodaki musluğun çalışmadığı görülmüştür.

39. Nezarethane odalarında bulunan tuvaletlerde ya da duş kısmında, engelli bireylerin kullanımı için herhangi bir tutunma barının vs. olmadığı gözlemlenmiştir.

40. Hizmet binası genelinde yangın alarm sisteminin bulunduğu; nezarethane odalarının olduğu koridorun girişinde ise yangın alarm butonu ve yangın dolabı içerisinde 18 metre uzunluğunda yangın hortumu ile 1 adet büyük boy yangın söndürme tüpünün bulunduğu anlaşılmıştır.

41. Görevli personel tarafından yangın tüplerinin çalışıp çalışmadığı ve doluluk oranının düzenli olarak her ay kontrol edildiği bilgisi verilmiş, yangın dolabı ve içindeki teçhizata ilişkin son kontrolün 10/6/2023 tarihinde yapıldığı tespit edilmiştir. Yangın dolabının üzerinde “Yangın Hortumu Kullanma ve Bakım Talimatı” ile “Yangın Dolabının Kullanma Talimatı”nın asılı olduğu ve konuya ilişkin sorumlu personellerin isimlerinin de talimatnamelerde yer aldığı görülmüştür.

42. Nezarethane bünyesinde her katın bir sorumlusunun olduğu, haftada 2 defa temizlik yapıldığı bilgisi paylaşılmış; nezarethane odalarının, her tutulandan sonra da mutlaka temizlendiği ifade edilmiştir. Ziyaret anında nezarethane koridorunun, odaların, tuvalet ve duş bölümlerinin son derece temiz olduğu gözlenmiştir.

43. Ziyaret tarihinde nezarethane odalarında herhangi bir hijyen malzemesi bulundurulmadığı görülmüş; durum, personele sorulduğunda; nezarethanein boş olduğu zamanlarda nezarethane odalarında hijyen malzemelerinin bulundurulmadığı ancak tutulan olması halinde her bir tutulana, kişiye özel olarak sabun, tuvalet kağıdı vb. hijyen malzemelerinin teslim edildiği ifade edilmiştir.

44. Nezarethane bünyesinde planlama çerçevesinde haşere ve kemirgene karşı ilaçlama yapıldığı bilgisi verilmiştir.

45. Tutulanlara verilecek yemeklerin, talepleri doğrultusunda dışarıdan sipariş edildiği ya da varsa yakınları tarafından getirildiği söylenmiştir. Jandarma komutanlıklarının nezarethanelerinde tutulanlara verilecek yemek için Ankara İl Jandarma Komutanlığı bünyesinde ayrı bir bütçenin bulunduğu ve bu bütçeden iaşelerin karşılandığı belirtilmiştir.⁵

46. Ancak uygulamada, İl Jandarma Komutanlığı ile yazışma sürecini işletmedikleri; nadiren ve az sayıda tutulan bulunduğundan daha pratik olduğunu düşündükleri için herhangi bir tutulan olması durumunda, nezarethanede bulunan personelin kendi aralarında para toplayarak sipariş edilen yemeği ödedikleri, bazen de tutulananın kendi yemeğini ödemekte ısrar ettiği ya da yakınları tarafından da ücretin karşılanabildiği ifade edilmiştir.

47. Tutulananın herhangi bir rahatsızlığı (tansiyon, diyabet, çölyak vb. özel beslenme gerektiren rahatsızlıkların varlığı halinde) olduğunu ifade etmesi halinde, durumuna uygun tarzda yemek tedarik edildiği ve şimdiye kadar bu konuda herhangi bir problem yaşanmadığı dile getirilmiştir.

48. Nezarethane odalarında bulunan musluklardan akan suyun içilebilir olup olmadığına dair herhangi bir tabela ya da bilgilendirici emare bulunmamaktadır. Tutulanların içme suyu ihtiyacının da yine dışarıdan tedarik edilen pet şişe sular ile giderildiği ifade edilmiştir.

49. Tutulanların, ibadet etmek istediklerinde Komutanlık binasında bulunan mescitten faydalanabildikleri ayrıca talep etmeleri halinde kendilerine seccade verildiği beyan edilmiştir.

50. Tutulananın, gözaltına alma işlemleri esnasında ya da nezarethanede tutulduğu sırada acil müdahale gerektiren bir durumun yaşanması halinde, 112 Acil Çağrı Merkezi aranarak ambulans çağrıldığı; hastaneye götürülmesi gerektiğinde ise Cumhuriyet savcısının talimatıyla görevli personel eşliğinde, Kuruma yakın olan Beytepe Murat Erdi Eker Devlet Hastanesi,

⁵ AİÖK Standartları, Nezarethanelerde CPT standartlarının uygulanmasına ilişkin gelişmeler, CPT/Inf (2002) 15, para.47 ; “...Polis nezaretindeki kişiler... her zaman içme suyuna erişebilmeli ve bu kişilere en az bir tam öğün olmak üzere (örneğin sandviçten daha doyurucu bir öğün) uygun zamanlarda yemek verilmelidir.”

Gölbaşı Şehit Ahmet Özsoy Devlet Hastanesi ya da Bilkent Şehir Hastanesine sevk edildiği bilgisi verilmiştir.

51. Tutulandan ilaç kullanması gereken kişilerin, nezarethaneye alınırken kullandıkları ilaçların yanlarında bulunması durumunda; ilaçların teslim alındığı ve Cumhuriyet savcısının talimatı çerçevesinde nezarethanede görevli personel tarafından tutulananın beyanı doğrultusunda, ilaçların birer doz olacak şekilde saatinde verildiği ifade edilmiştir. Eğer tutulananın ilaç kullanması gerekiyor ve ilacı yanında değilse bu durumda da yine Cumhuriyet savcısının talimatıyla tutulananın yakınlarına derhal haber verilerek söz konusu ilacın istendiği; yakını yoksa veya ilacı getirebilecek durumda değilse de tutulananın sağlık raporu doğrultusunda ilaç temin edilmesi için sağlık kuruluşuna acele yazı yazıldığı bilgisi verilmiştir.

52. Kişi, gözaltına alındıktan sonra soruşturmayı yapan personel tarafından tutulananın bir yakınına veya belirteceği bir kişiye gecikmeksizin; yakalandığı, gözaltına alındığı veya gözaltı süresinin uzatılmasına karar verilmesi halinde Cumhuriyet savcısının talimatıyla bilgi verildiği beyan edilmiştir.

53. Tutulananın çocuk olması halinde ise çocuğun durumunun anne, baba veya vasisine bildirilerek imkânlar ölçüsünde; çocuğun nezarethanede tutulduğu süre boyunca yanında yakınlarından birinin bulundurulduğu bilgisi edinilmiştir.

54. Yabancı uyruklu kişilerin gözaltına alınması halinde; ihtiyaç duymaları durumunda Ankara Adli Yargı İlk Derece Mahkemesi Adalet Komisyonu Başkanlığı tarafından her yıl düzenli olarak yayımlanan tercüman listesinden tercümanın çağrıldığı, Göç İdaresi Başkanlığına ve tutulananın uyruğunda bulunduğu ülke büyükelçiliğine/konsoloslughuna mutlaka haber verildiği ifade edilmiştir.

55. Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı hizmet binasının birinci katında 1 adet avukat görüşme odası mevcuttur. Odanın tam ortasına konumlandırılmış 1 adet masa ve karşılıklı 2 sandalye, duvarda 1 adet saat bulunmaktadır. Odada bulunan, dışarıdan parmaklıkları 1 adet pencere sayesinde havalandırma ve doğal aydınlatmanın yeterli olduğu görülmüştür. Isıtma için ise 1 adet kalorifer peteği bulunmaktadır.

56. Avukat görüşme odasında kamera bulunmadığı görülmüş; Ziyaret Heyeti tarafından yapılan inceleme neticesinde odanın dışarıya ses geçirmediği ve müdafii ile tutulananın kimsenin duyamayacağı şekilde görüşmesini sağlayacak nitelikte olduğu tespit edilmiştir.⁶

⁶ AİÖK Standartları, Kötü muameleyi önleme yolu olarak avukata erişim, CPT/Inf (2011) 28, para.23; “Polis tarafından özgürlüklerinden yoksun bırakılanların bu süreç boyunca avukata erişim hakları, avukatla buluşma hakkını ve de mahrem bir ortamda buluşma hakkını mutlaka içermelidir. Kötü muameleye karşı bir teminat olarak görülen bu hak bağlamında (adil muhakeme aracı olmaktan farklı olarak), avukatın özgürlüğünden yoksun bırakılan şahısla fiziksel olarak aynı ortamda bulunması gerekliliği açıktır. Çünkü ancak bu şekilde ilgili şahsın

57. Nezarethanelerin bulunduğu bodrum katında, nezarethanelerin tam karşısında konumlandırılmış; sorgu odası aynası ile ayrılmış iki odadan oluşan, kayıt için gerekli donanım ile birlikte odanın karşılıklı iki köşesinde kameralar bulunan bir ifade alma/teşhis alanı mevcuttur.

58. Ziyaret tarihinde ifade alma odasındaki kameranın 2 yıldır çalışmadığı, bu nedenle bu alanın ifade almak için kullanılmadığı, mevcut durumda ifade alma işlemleri için hizmet binasının giriş katında yer alan asayiş tim komutanının odasının kullanıldığı ifade edilmiştir. Görevli personel tarafından söz konusu odanın giriş katta olması, havalandırma ve doğal aydınlatma imkânlarının bodrum katında bulunan ifade alma/teşhis odasından daha elverişli olması sebebiyle de asayiş tim komutanının odasının ifade alma odası olarak tercih edildiği bilgisi verilmiştir.

59. Ziyaret tarihinde Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı genelinde Nezarethane Talimatnamesinin asılı olmadığı görülmüştür.

60. Nezarethanelerin bulunduğu koridorun girişine yakalanan/gözültüne alınan kişilerin sahip oldukları haklara ilişkin bilgilendirme formlarının Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Arapça olmak üzere 6 dilde asılı olduğu tespit edilmiştir. Görevli personel tarafından tutulanlara, haklarının yazılı olarak bildirildiği ve tutulan tarafından da bu hususun anlaşıldığını belirten "Yakalama ve Gözültüne Alma Tutanağı Şüpheli ve Sanık Hakları Formu"nun düzenlenerek imzalı bir örneğinin tutulana verildiği ifade edilmiştir. Yine yabancı uyruklu tutulanlara da kendi dilinde “Şüpheli ve Sanık Hakları Formu”nun teslim edildiği belirtilmiştir. Ziyaret tarihinde Kurum bünyesinde yabancı uyruklu tutulanlara verilmek üzere İngilizce, Arapça, Almanca, Fransızca, Rusça dillerinde hazırlanmış sanık hakları formlarının olduğu görülmüş, formların birer nüshası Ziyaret Heyetiyle paylaşılmıştır.⁷ Sanık Hakları Formu dışında tutulanlara verilmek üzere kişileri bilgilendirici başkaca broşür, kitapçık vb. materyalin bulunmadığı tespit edilmiştir.

fiziksel ve psikolojik durumu doğru değerlendirilebilir. Aynı şekilde, avukatla buluşmanın mahrem bir ortamda olmaması halinde, gözültündeki şahıs nasıl muamele gördüğünü açıklamakta kendisini rahat hissetmeyebilir...” Yakalama, Gözültüne Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin “Müdafî ile görüşme” başlıklı 21'inci maddesine göre; “Şüpheli veya sanık vekâletname aranmaksızın müdafî ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir.

(...)

Her kolluk biriminde görüşme için uygun şartları haiz görüşme odası ayrılır.”

⁷ AİÖK Standartları, Nezarethanelerde CPT standartlarının uygulanmasına ilişkin gelişmeler, CPT/Inf (2002) 15, para. 44; “Özgürlüğü kısıtlanmış kişilerin hakları, bu kişiler söz konusu hakları bilmediği sürece pek bir değer taşımamaktadır. Bu nedenle polis nezaretine alınan kişilere gecikme olmadan ve anladıkları bir dilde hakları konusunda sarıh olarak bilgi verilmesi şarttır. Bunun gerçekleşmesini sağlamak için, polis tarafından gözültüne alınan kişilere, söz konusu hakları açık bir biçimde belirten bir form nezaretlerinin başında sistematik olarak verilmelidir. Ayrıca söz konusu kişilerden, hakları konusunda bilgilendirildiklerine dair bir ifadeyi imzalamaları da istenmelidir.”

61. Emanet dolaplarının Hizmet Binasının girişinde yer alan, kilitli şekilde tutulan ayrı bir odada duvara monte şekilde konumlandırıldığı görülmüştür. Toplam 6 adet kilitli dolap bulunmaktadır. Tutulanların nezarethaneye konulmadan önce yapılan üst araması esnasında üstünden çıkan eşya ve paraların, kilitli saklama dolaplarına konularak tutulan gözaltından çıkıncaya kadar saklandığı ve gözaltı süresinin bitiminde de tutulana, eksiksiz olarak tutanakla teslim edildiği ayrıca hem tutanağa hem de Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defterdeki çıkış işlemleri bölümüne tutulanın “Eşyamı ve paramı eksiksiz teslim aldım” ibaresini kendi el yazısı ile yazması sağlanarak gerekli kayıtların mevzuat çerçevesinde tutulduğu beyan edilmiştir.

62. Ziyaret Heyeti tarafından Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter incelenmiş; gözaltına alınan kişinin nezarethaneye giriş-çıkış saati, gözaltına alınma nedeni, üst aramasında teslim alınan eşyaları, kişinin müdafii talep edip etmediği, talep ettiyse gelen müdafinin bilgileri, haber verilmesini istediği yakını gibi hususların defterde yer aldığı görülmüş; defterin düzenli ve mevzuata uygun şekilde tutulduğu ve tutulanların 24 saatten fazla nezarethanede tutulmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan, Cumhuriyet savcısının 2023 yılının başından ziyaret tarihine kadar olan süreçte; Ocak ve Mayıs aylarında olmak üzere Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defteri 2 kez kontrol etmiş olduğu anlaşılmıştır.⁸

63. Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığı bünyesinde, nezarethane güvenlik kameraları ile Komutanlık binasındaki diğer kameraların; 2 ayrı kamera sistemi şeklinde teşekkül ettirildiği ve kameraların nöbetçi astsubay tarafından sürekli izlendiği ifade edilmiştir. Nezarethane koridorunun girişinde ve nezarethane odalarında birer tane olmak üzere, nezarethane bölümünde toplamda 3 kamera bulunduğu tespit edilmiştir. Nezarethane koridorunda, tutulanların görebileceği şekilde; nezarethanelerin kamera ile izlendiğini belirten uyarı yazısının duvarda asılı olduğu görülmüştür.

64. Ziyaret Heyeti tarafından yapılan incelemede, nezarethane odalarındaki oturma alanlarının kameraların görüş alanına girdiği; tuvalet ve duş alanlarının ise görüş açısının dışında kaldığı tespit edilmiştir. Kameralardan birinin puslu olduğu tespit edilmiş; söz konusu kameranın ifade alma odasındaki bozuk kamera olduğu dile getirilmiştir.

65. Ziyaret tarihinde görevli personel tarafından nezarethaneleri gören kameraların geriye dönük 30 gün süreyle saklanabildiği; nezarethaneler dışında kalan yerleri gören diğer

⁸ 5271 sayılı CMK'nin “Gözaltı işlemlerinin denetimi” başlıklı 92'nci maddesine göre; “Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetler; sonucunu Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler.”

kamera kayıtlarının ise geriye dönük 7 gün süreyle saklanabildiği belirtilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından kamera kayıtları geriye dönük incelenmek istenmiş ancak görevli personel tarafından Komutanlık binasında daha önce kör noktaların olduğu, kör nokta kalmaması için yeni kameraların taktırıldığı, ziyaret tarihinden 1 ay kadar önce yeni sisteme geçildiği ve yeni kurulan sistemi kullanmayı ve şifresini bilen tek astsubayın da izinde olduğu ifade edilmiş; bu nedenlerle geçmişe dönük kamera kayıtları izlenememiştir. Ziyaretin ardından gönderilen bilgi-belgede ise güvenlik kamera kayıtlarının geriye dönük olarak 90 gün süreyle saklanabildiği ve harekete duyarlı olduğu bilgisi verilmiştir.

66. Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığında jeneratör bulunmadığı ve elektrik kesintisi durumunda kameralar da dâhil olmak üzere hiçbir elektronik eşyanın çalışmadığı dile getirilmiştir.

67. Ziyaret tarihinde Komutanlıkta 4 kadın ve 45 erkek personelin görev yaptığı bilgisi edinilmiştir. Nezarethanedeki sorumlu 1 kadın personel olduğu, yine 1 kadın ve 1 erkek olmak üzere 2 personelin de yedek sorumlu olarak görevlendirildiği bilgisi verilmiş; Komutanlıktaki personel sayısının yeterli olduğu beyan edilmiştir.

68. Nezarethane odalarında tutulan olması durumunda tutulan kişinin cinsiyetine göre 1 kadın ve 1 erkek personelin nöbetçi olarak çalıştığı, kadın tutulanların işlemlerinin kadın personel tarafından yapıldığı bilgisi edinilmiş; bunun için de Komutanlıkta görev yapan 4 kadın personelin dönüşümlü şekilde çalıştığı; kadın tutulan olması halinde görev yapmak üzere 1 kadın personelin de sürekli olarak Komutanlıkta bulundurulduğu ifade edilmiştir. Ziyaret tarihinde de görev yapan 1 kadın astsubayın olduğu görülmüştür.

69. Son 5 yıl içerisinde Komutanlık personeliyle ilgili herhangi bir disiplin soruşturması ya da adli soruşturma yapılmadığı; personele yönelik işkence veya kötü muamele iddiası ya da şikâyetinin olmadığı ifade edilmiştir.

70. Personelin eğitiminden Ankara İl Jandarma Komutanlığının sorumlu olduğu, eğitimlerin yüz yüze ya da çevrimiçi şekilde yapılabildiği beyan edilmiş; insan hakları, Nezarethane Yönergesi'nin uygulanması, hassas gruplara mensup bireylerle iletişim, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (İstanbul Protokolü) eğitimlerinin verildiği bildirilmiştir.

III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

A. Değerlendirme

71. TIHEK'in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek bir iletişim doğrultusunda işbirliği esasına dayanmaktadır. Bu çerçevede, Kurum İdaresi ve personeli ziyaret esnasında işbirliğine açık bir tutum sergilemiş; UÖM'nin Kurumdaki tüm birimlere, gerekli bilgi, belge ve kayıtlara erişebilmesi ve özel görüşmeler gerçekleştirebilmesi için uygun koşulları sağlamıştır.

B. Tavsiyeler

1. Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler

72. Komutanlık binasında nezarethane odalarının girişin bir alt katında bulunduğu, alt kata yalnızca merdivenlerle erişilebildiği ve asansör veya engelli rampasının bulunmadığı görüldüğünden; engelli bireylerin kullanımına uygun, makul düzenlemenin⁹ yapılması,

73. Nezarethane odalarının girişine, odaların hangi cinsiyet grubuna tahsis edildiğini gösteren uygun tabela ya da işaretlerin asılması¹⁰,

74. Nezarethane koridorunun girişinde yer alan ve erkek tutulanların kaldığı nezarethane odasındaki acil çağrı butonunun çalışır hale getirilmesi¹¹,

75. Tutulanlara verilen yastık ve battaniyelerin, tutulanların salıverilmesinden/sevk edilmesinden hemen sonra temizlenmesi; her an birinin gözaltına alınarak nezarethaneye

⁹ 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun madde 3/1/j: “Makul düzenleme; engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri ifade eder.”

¹⁰ AİÖK Standartları CPT/Inf(2000)13, para. 21: “...Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde kadınlar, özgürlüğünden mahrum insanların göreceli olarak küçük bir grubunu temsil etmektedir. Bu durum, devletlerin gözaltındaki kadınlar için özel düzenlemeler yapmasını çok maliyetli hale getirdiğinden kadınlar genellikle az sayıdaki yerde (ve bazen evlerinden ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklardan uzakta) erkek tutuklular için hazırlanmış (ve bazen erkek tutuklularla paylaşılan) tesislerde tutulmaktadır. Bu şartlar altında, özgürlüğünden mahrum kadınların güvenli ve makul gözetim şartlarında olmasını sağlamak için özel çaba sarf edilmelidir.”

¹¹ Avrupa Cezaevi Kuralları 18.2:“Mahpusların personel ile gecikmeksizin irtibat kurmasını mümkün kılan bir alarm sistemi olmalıdır.”, 52.4. “Tüm mahpusların, gece de dâhil olmak üzere, günün her saatinde personel ile iletişim kurabilmesine imkân sağlanmalıdır.”

AİÖK Standartları CPT/Inf(2002)15-part, para.48: “Polis nezaretindeki kişilerin her zaman nezaret görevlileriyle kolayca temas geçebilecek durumda olmasını sağlamak için gerekli önlemler alınmalıdır. AİÖK heyetleri bazen, polis hücrelerinin polis memurlarının normalde bulunduğu ofislerden veya masalardan uzak olduğunu ve gözaltındaki kişilerin polis memurlarının dikkatini çekebilecekleri herhangi bir imkâna (örneğin çağrı sistemi) sahip olmadığını gözlemlemiştir. Bu şartlar altında, çeşitli olaylara (gözaltındaki tutulular arasında şiddet, intihar girişimi, yangın, vs.) zamanında yanıt verilememesi olasılığı oldukça yüksektir.”

konulabileceği göz önünde bulundurularak nezarethane kapasitesi kadar yastık ve battaniyenin temiz şekilde hazır bulundurulması,

76. Nezarethane odalarının bulunduğu bodrum katında doğal havalandırma imkânı bulunmadığından havalandırma tesisatının kurulmasına yönelik sürecin başlatılması,

77. Nezarethane odalarında doğal aydınlatmanın sağlanması için nezarethane odalarındaki pencereleri kapatacak şekilde içeriden monte edilmiş olan metal plakaların sökülerek yerine kırılmaz özellikte camlı, dışarıdan parmaklıkla muhafaza edilmiş; standartlara uygun pencerelerin konumlandırılması¹²,

78. Kadın tutulanların kaldığı nezarethane odasındaki musluğun çalışır hale getirilmesi¹³,

79. Komutanlık nezarethanelerinde banyo, tuvalet ve lavabonun engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi için makul düzenlemenin yapılması¹⁴,

80. Nezarethane odalarında bulunan musluklardan akan suyun içilebilir olup olmadığına dair tabela ya da bilgilendirici bir yazının, tutulanların görebileceği şekilde asılması,

81. Her ne kadar Komutanlık İdaresi tarafından tutulanlara bilgilendirme yapıldığı ifade edilse de Sanık Hakları Formu dışında tutulanları bilgilendirici broşür, kitapçık gibi materyallerin edinilmesi ve görünür yerlere asılması,

82. Gerek kötü muameleye maruz kalan kişilerin gerekse fiziksel olarak kötü muamele yaptıkları veya psikolojik baskı uyguladıkları yönünde haksız suçlamalara maruz kalan personelin çıkarına¹⁵ olması adına uzun süredir bozuk olduğu belirtilen ifade alma odasındaki kameranın çalışır hale getirilmesi ve nezarethanedeki kameraların kayıtlarının bir suretinin gerekli hallerde 1 yıl süreyle dijital ortamda arşivlenmesi,

83. Komutanlıktaki kamera sistemini ve şifreyi bilen yalnızca 1 astsubayın bulunması nedeniyle ilgili astsubay izindeyken sistemin kullanılmadığı dikkate alınarak kamera kaydı görüntülerine her zaman erişim sağlanabilecek şekilde; yeterli sayıda yedek personelin de konuyla ilgili eğitilerek görevlendirilmesi,

¹² AİÖK Standartları, Nezarethane, CPT/Inf (92) 3, para. 42; “Bütün polis hücreleri, içinde bulundurulan kişi sayısına göre makul büyüklükte olmalı ve gerekli ışıklandırma (uyku süresi hariç, okumaya yetecek kadar ışık) ve havalandırma şartlarına sahip olmalıdır; tercihen hücrelerde doğal ışık olmalıdır. Ayrıca hücrelerde dinlenme imkânı olmalı ve nezarete gece kalmak zorunda olan kişilere temiz şilte ve battaniye verilmelidir.”

¹³ Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) “Kişisel Temizlik” başlıklı Kural 18’e göre; “1. Mahpusların kendilerini temiz tutmaları istenir ve bu amaçla kendilerine sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet malzemesi sağlanır.”

¹⁴ BM Engelli Hakları Sözleşmesi madde 14: “Taraf Devletler engelli kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; engellilerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dâhil olmak üzere Sözleşme'nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlar.”

¹⁵ AİÖK Standartları, CPT/Inf (2002)15-part, para. 36.

hususları tavsiye edilmektedir.

2. Ankara İl Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiye

84. Çankaya İlçe Jandarma Komutanlığına jeneratör sistemi kurulmasına yönelik sürecin başlatılması,
hususları tavsiye edilmektedir.